

DESPRE RELAȚIA DINTRE CREȘTINISM, CREDINȚELE RELIGIOASE ȘI PLURALITATEA RELIGIOASĂ

Prof. univ. dr. Gelu CĂLINA

Universitatea Ovidius din Constanța

calinagelu@gmail.com

ABSTRACT: On the relationship between Christianity, religious beliefs and religious plurality.

Four aspects of religious pluralism are discussed that help to clarify the meaning of this concept. First of all, it refers to the fact that pluralism is not only diversity, but also its energetic correlation with diversity. Second, it highlights that pluralism does not only mean tolerance, but also the active search for understanding that appears as beyond the lines that draw differences. Third, pluralism is not relativism, but the making of mutual commitments, which means the responsibility to preserve what makes us who we are in the deepest way, even the differences in our beliefs. Fourth, pluralism is based on dialogue, which means speaking and listening to the other, crossing the threshold and entering the religious world of the other and then returning home, enriched by this sacrament of marriage. In light of these approaches, we will summarize four scenarios regarding the future of religion and spirituality worldwide. Through this approach we want to highlight the role of the relationship between Christianity, religious beliefs and religious plurality.

Keywords: *Christianity, religious beliefs, religious pluralism, salvation, salvation.*

1. Introducere

Apariția pluralismului religios în secolul XXI este o caracteristică specifică noului mileniu. Deși imigrația a contribuit, în mare măsură, la schimbarea peisajului religios al multor țări, conștientizarea pluralității religioase, o datorăm dezvoltării tehnologiei. Această nouă perioadă de conștiință a fost numită „a doua perioadă axială”, ca motor al conștiinței universale. Prima perioadă axială este caracterizată de conștiința individuală, personală, au-

to-reflexivă, pe când noua perioadă, la care facem referire, este caracterizată de conștiința globală.¹ Tribul nu mai este comunitatea locală, ci comunitatea globală care poate fi acum accesată imediat prin televiziune, internet, comunicații prin satelit și călătorii. Tehnologia ne-a schimbat fundamental viziunea asupra lumii și asupra noastră ca parte a lumii. „Pentru prima dată de la apariția vieții umane pe planeta noastră, toate triburile, toate națiunile, toate religiile încep să împărtășească o istorie comună.”² În lumina acestei secunde perioade axiale se vorbește despre o „conștiință religioasă complexă”, definită prin interrelația centrelor religioase ale conștiinței umane.³ Pluralismul religios reflectă complexitatea conștiinței religioase a celei de-a doua perioade axiale în măsura în care conștientizarea diversității religioase atinge un nou nivel de convergență.

Se discută despre patru aspecte ale pluralismului religios care contribuie la clarificarea sensului acestui concept. În primul rând, se face referire la faptul că pluralismul nu este doar diversitate, ci și o energică corelare a acesteia cu diversitatea. „Astăzi, diversitatea religioasă este un dat, dar pluralismul nu este un dat; este o realizare. Simpla diversitate fără întâlniri și relații reale va genera tensiuni tot mai mari în societățile noastre.”⁴ În al doilea rând, „pluralismul nu înseamnă doar toleranță, ci căutarea activă a înțelegerii dincolo de liniile care trasează diferențe. Toleranța nu este suficientă pentru lumea diferențelor religioase din proximitatea care ne înconjură și căreia ne raportăm spre a ne defini identitatea.”⁵ De aceea, într-o lume a pluralismului religios, ignoranța și nepăsarea față de celălalt vor fi din ce în ce mai costisitoare și vor genera temeri care vor deveni coșmaruri.

1 Ewert H. Cousins, *Christ of the 21st Century*, Element, Rockport, 1992, pp. 4–10. Sintagma „perioadă axială” a fost folosită pentru prima dată de Karl Jaspers în 1949 pentru a descrie secolele dintre 800 î.Hr. și 200 î.Hr., atunci când a apărut un nou tip de gândire în marile geografii culturale ale lumii. El a descris această perioadă ca fiind o „perioadă axială” deoarece a dat naștere la tot ceea ce, de atunci, a putut să exprime ideea de persoană umană. Vezi și Karl Jaspers, *The Origin and Goal of History*, Yale University New, Haven, 1953, p. 1 și de asemenea pp. 23 și 27.

2 Ewert H. Cousins, *op. cit.*, pp. 7-10.

3 Pierre Teilhard de Chardin, *Activation of Energy*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1970, pp. 30–31 și pp. 101–103.

4 Diana L. Eck, „What Is Pluralism?”, The Pluralism Project at Harvard University, disponibil la: http://www.pluralism.org/pluralism/what_is_pluralism.php (accesat 17 iulie 2024).

5 *Ibidem*.

În al treilea rând, pluralismul nu este relativism, ci asumarea angajamentelor reciproce, ceea ce înseamnă că a păstra ceea ce ne face să fim noi, în cel mai profund mod, chiar și diferențele credințelor noastre, nu prin izolare, ci în relația pe care o construim unul cu celălalt”⁶. În al patrulea rând, pluralismul se bazează pe dialog, care înseamnă a vorbi și a asculta pe celălalt, a trece pragul și a intra în lumea religioasă a celuilalt și a reveni apoi acasă, îmbogățit de această taină a cununiei.⁷ Dialogul acesta presupune o conversație autentică, realizată la aceeași masă și o comunicare directă, atentă, deschisă, deplină, reală, ochi în ochi.

Pentru creștinism pluralismul religios constituie un zid ridicat în jurul doctrinei, dar și un mod de a contesta universalitatea mântuirii în Hristos. Pluralismul religios oferă lumii perspectiva salvării omului de păcat și prin intermediul altor credințe. Sintagma „creștinul anonim”, a lui Karl Rahner a făcut arhicunoscută problema în discuție. Pentru Rahner, adepții altor religii pot fi priviți ca „creștini anonimi”, deoarece primesc har care derivă în cele din urmă de la Hristos însuși, deși aceștia nu conștientizează acest fapt. Rahner s-a opus unei „teologie dialectice”, care să distingă clar între creștinismul revelat și caracteristicile antropologice specifice celorlalte religii, și a vorbit despre o antropologie transcendențială în care omul, indiferent de credința sa religioasă, se află într-o stare de permanentă căutare a lui Dumnezeu. Cei care își ascultă credința interioară, potrivit lui Rahner, trăiesc o credință mântuitoare – nu o simplă credință – a cărei realitate este posibilă datorită dăruirii de sine a lui Dumnezeu în Persoana lui Hristos.⁸

Cazul în care calitatea de Mântuitor al lumii a lui Hristos este considerată o problemă majoră, sensul îndumnezeirii omului comportă și mai multe perspective în contextul științelor contemporane (cum ar fi fizica cuantică) care descrie universul ca fiind evolutiv și interconectat. Ce înseamnă mântuirea într-un univers evolutiv cu o istorie de aproximativ 14 miliarde de ani și un viitor de 100 de trilioane de ani? Dacă universul este o rețea uimitoare de posibilități, acesta generează o pluralitate de religii, ceea ce indică, pe de o parte o pluralitate de posibile mântuiri sau, pe de

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

8 Karl Rahner, „Anonymous Christians,” in *Theological Investigations*, 6/1969, pp. 115–134. Pentru o analiză detaliată a acestui concept a se vedea: Jacques Dupuis, *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*, Orbis, Maryknoll, N.Y., 2000, pp. 143–149.

altă parte, faptul că toate religiile sun absorbite în cele din urmă în același scop salvator⁹.

2. Viitorul religiei: patru scenarii

În lumina acestor abordări ne vom rezuma la patru scenarii referitoare la viitorul religiei și spiritualității la nivel mondial. Prin acest demers dormi să evidențiem rolul relația dintre creștinism, credințele religioase și pluralitatea religioasă.

O religie globală

Primul scenariu descrie apariția unei singure religii mondiale pentru omenire.¹⁰ Această religie globală poate proveni fie din triumful unei tradiții spirituale asupra celorlalte, cum ar fi creștinismul catolic sau școala de budism tibetan a lui Dalai Lama, fie dintr-un fel de sinteză a mai multor tradiții, ca de exemplu, credința Baha'i sau neo-perenialismul transpersonal.

Prima posibilitate ar presupune ca practicanții religioși – cu excepția celor din tradiția „învingătoare” – să recunoască natura eronată sau parțială a credințelor lor și să îmbrățișeze adevărul superior al unei tradiții deja existente. Aceasta din urmă înseamnă că cele mai multe sau toate tradițiile s-ar reuni în cele din urmă sau vor fi integrate – fie într-o manieră evolutivă, ierarhică, sistemică sau perspectivă – într-un megasistem spiritual îmbrățișat de toți oamenii religioși.

Transformarea reciprocă a religiilor

În acest scenariu, diferitele tradiții religioase își păstrează identitatea, dar sunt îmbogățite și transformate printr-o varietate de schimburi și interacțiuni interreligioase. Această abordare deschide calea nu numai pentru adoptarea de practici din alte tradiții, ci susține și apariția unor în-

9 Pentru o succintă istorie a Universului a se vedea: Denis Edwards, *Ecology at the Heart of Faith*, Orbis, Maryknoll, 2006, pp. 8–14. Potrivit acestei interpretări, Universul se extinde într-un ritm atât de crescător încât în cele din urmă vom pierde din vedere Big Bang-ul. Autorii sugerează atât că universul va continua să se extindă pentru încă aproximativ 100 de trilioane de ani și, în cele din urmă, se va prăbuși într-o gaură neagră, dar și că există mai multe Universuri.

10 Pentru o abordare a exclusivă a viziunilor pluralismului salvator a se vedea: S. Mark Heim, *Salvations: Truth and Difference in Religion*, Orbis, Maryknoll, N.Y., 1995.

țelegeri mai profunde și chiar revizuiți ale credințelor personale în lumina perspectivelor religioase ale altora, un fenomen descris în mod adecvat de în termeni de iluminare reciprocă. Un precursor istoric al acestei posibilități poate fi găsit în sincretismul religios, cum ar fi îmbinarea creștinismului și tradițiilor africane de către Vodou haitian sau încorporarea de către Biserica braziliană Santo Daime a folosirii indigene a ayahuasca într-un Recipient creștin. Astăzi, această încrucișare de tip religios are loc în mod vizibil în dialogul dintre mișcarea New Age¹¹ și mai multe grupuri spirituale eclecticice și integratoare. Interesant este că gânditorul iezuit Teilhard de Chardin credea că această încrucișare ar duce la o „conștiință globală” caracterizată de „uniuni creative” religioase în care „diversitatea nu este ștersă, ci intensificată”¹².

În acest scenariu apare și fenomenul în creștere al „participării religioase multiple”, în care un individ ia parte la practicile și sistemele de credințe ale mai mult de o tradiție, conducând la o „identitate religioasă multiplă” sau „despărțită în cratimă”, cum ar fi evreu-budhist, hindu-creștin, budist-taoist și așa mai departe. De asemenea, legată de această imagine este reînnoirea continuă a multor tradiții religioase prin întâlniri interculturale, o tendință care poate fi deslușită în budismul american contemporan, în spiritualitatea neo-hinduse și în noile înțelegeri sociale ale mântuirii din Asia. Mai mult decât atât, unii sociologi susțin că acest fenomen poate avea un impact și asupra culturii seculare. Acesta este esența tezei „Easternization thesis”, conform căreia Occidentul își schimbă etosul prin importul religiilor orientale și adoptând idei și practici orientale precum interconexiunea, reîncarnarea sau meditația. Un mod contemporan de a vorbi despre toate aceste interacțiuni religioase¹³ și culturale bogat transformatoare este exprimat în termeni de procese de „hibridare cosmologică”, care pot fi nu numai conceptual, convingeri și înțelegeri spirituale, ci și orientate spre

11 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Aspecte filosofice privitoare la mișcarea New Age”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, (2005), L, nr.2, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, pp. 193-216.

12 Fenomenul „globalizării religioase” conține referiri la diaspora, credințe transnaționale și tradiții ce aparțin societăților cu valori și culturi pluraliste.

13 Cristian-Vasile Petcu, „Cadrul juridic al dialogului ecumenic creștin” („The legal framework of Christian ecumenical dialogue”), In volumul Simpozionului Internațional „Itinerario e il contenuto del formare ecumenico-studi ecumenici - Venetia”, Istituto di studi ecumenici S. Bernardino, Veneția, 2008, pp. 422 – 450.

praxis, adică a practicii spirituale, și chiar vizionare derivând ca expresii ale ontologiilor și cosmologiilor spirituale.

Înțelepciunea inter-spirituală

Un alt scenariu este afirmarea sau apariția unui număr de principii spirituale, învățături sau valori susținute de toate tradițiile religioase. Propunerea realizării unei etici globale a prevestit această posibilitate în termenii unui „misticism universal” bazat pe practica „inter-spiritualității” sau „împărtășirii experiențelor finale” dintre tradiții¹⁴. În acest sens s-a încercat evitarea omogenizării tradițiilor într-o singură religie globală prin folosirea metaforei tradiționale a orbilor și a elefantului, în care orbii, pentru a relata „realitate ultimă” a elefantului, își împărtășesc percepții reale și adevărate despre elefant, care cu toate acestea rămân parțiale, dar care în final conduc la descrierea integrală a imaginii elefantului.

Dezvoltarea unei intuiții similare, propune o spiritualitate globală¹⁵ „inter-contemplativă” care afirmă interdependența principiilor spirituale și poate „naște noi tradiții și căi spirituale în creuzetul dialogului”¹⁶; precum și articularea unei „spiritualități trans-tradiționale” care se hrănește cu intuițiile tuturor tradițiilor religioase, trecând dincolo de limitele oricărui *credo* anume.

Spiritualitate fără religie

Acest scenariu este compus din numărul impresionant de evoluții contemporane – de la secular la postmodern la universul jungian și de la spiritualități naturaliste la spiritualități New Age – care pledează pentru cultivarea unei vieți spirituale libere de credințele religioase tradiționale și/sau postulate transcendente sau supranaturale. Două tendințe proeminente din această categorie sunt spiritualitatea seculară postmodernă și non-seculară și mișcarea New Age. Deși prima respinge sau rămâne agnostică cu privire la sursele supranaturale sau transcendente, iar cel de-a doua tinde să le accepte fără a le critica, ambele tendințe își unesc mâinile în afirmarea

14 E. H. Cousins, *op. cit.*, p. 8.

15 Ioan-Gheorghe Rotaru, „Globalization and its effect on religion”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), Les Arcs, France, Iarsic, 2014, vol.1,nr.1, pp.532-541.

16 W. Teasdale, *The mystic heart: Discovering a universal spirituality among the world's religions*, New World Library, Novato, CA, 1999, p. 26.

primatului alegerii și experienței individuale, precum și în criticarea dogmele religioase și a instituțiilor autoritare. Apelurile pentru o „democratizare a spiritului”, o „cale directă” către divin sau revendicarea „autorității spirituale interioare” sunt strâns legate de aceste evoluții. De asemenea, am putea include aici spiritualități academice care combină participarea experiențială și rațiunea critică, majoritatea formelor de naturalism religios, „căutări religioase” moderne, „surogate seculare” pentru religie, „spiritualități postseculare” și propuneri pentru o „spiritualitate umanizantă”. Expresii precum „spiritual, dar nu religios”, „religie fără religie”, „religie fără religiozitate” și „credere fără apartenență”, toate descriu caracterul esențial al acestor orientări care urmăresc să elibereze spiritul de religie.

O viziune participativă asupra viitorului religiei

După cum ar trebui să fie evident, cu o posibilă excepție a unei religii globale omogenizate, scenariile de mai sus nu se exclud reciproc și este probabil că toate vor deveni actori cheie în modelarea viitorului religiei mondiale în următorul mileniu. Și totuși, există ceva intuitiv atrăgător în căutarea unității spirituale și aici aș dori să subliniez modul în care o perspectivă participativă poate nu numai să răspundă acestei preocupări, ci și să găzduiască majoritatea scenariilor de mai sus, evitând în același timp narcisismul spiritual ascuns și alte capcanele ideologice ale universalismelor tradiționale și moderne¹⁷.

Pentru început, îmbrățișarea rolului de participare umană în cunoașterea spirituală poate duce la o schimbare de la căutarea unei religii globale organizate în jurul unei singure viziuni ultime, la recunoașterea unei familii spirituale umane deja existente, care se ramifică din aceeași rădăcină creatoare. Cu alte cuvinte, tradițiile pot fi capabile să-și găsească unitatea mult dorită nu atât într-un megasistem sau suprareligie atotcuprinzătoare, cât în rădăcinile lor comune – adică în acea legătură profundă constituită de dimensiunea nedeterminată a misterului sau a puterii generatoare. a vieții în care toate tradițiile participă la co-crearea intuițiilor și cosmologiilor lor spirituale.

La fel ca membrii unei familii sănătoase, oamenii religioși pot înceta să mai încerce să-și impună credințele particulare altora și ar putea, în schimb, să devină o forță de sprijin și de îmbogățire pentru „indivi-

17 B. Lanzetta, *Emerging heart: Global spirituality and the sacred*, Fortress Press, Minneapolis, MN, 2007, p. 118.

dualizarea spirituală” a altor practicanți, atât în interiorul, cât și în afara tradițiilor lor.

Această împuternicire reciprocă a creativității spirituale poate duce la apariția nu numai a unei varietăți bogate de perspective spirituale coerente care pot fi potențial aliniate în mod egal la mister¹⁸, ci și a unei comunități umane formate din indivizi spirituali complet diferențiați. În acest context, perspectivele spirituale individuale și colective se pot ilumina și transforma reciproc prin nenumărate procese conceptuale, practice și vizionare de hibridizare cosmologică. Iar acest acces la un număr crescut de perspective spirituale, practici și lumi vizionare poate, la rândul său, să favorizeze individualizarea noastră spirituală, deoarece va extinde gama de opțiuni disponibile pentru indivizi în co-crearea căii lor spirituale. În acest sens, putem spune că deja cultura spirituală contemporană se îndreaptă în această direcție: „Spiritualitatea a devenit plurală, diversă, variată și pare să aibă nenumărate forme de exprimare, dintre care multe sunt extrem de individualiste și personale”¹⁹.

Este important aici să facem o distincție clară între ego-ul mental hiper-individualist modern și egoismul participativ forjat în focul sacru al individuației spirituale. În timp ce sinele modern este afectat de alienare, disociere și narcisism, o persoană individualizată spiritual are o identitate întrupată, integrată, conectată și permeabilă, al cărei grad înalt de diferențiere, departe de a fi izolat, îi permite de fapt să intre într-un comuniune profund conștientă cu ceilalți, cu natura și cosmosul multidimensional. În acest scenariu, nu va mai fi o problemă dacă practicanții susțin o relație teistică, non-duală sau naturalistă a misterului sau dacă modul în care este aleasă cale de cultivare spirituală este meditația, angajamentul social, educația conștientă, șamanismul eterogen sau comuniunea cu natura.²⁰ Noua linie spirituală, în contrast, va fi gradul în care fiecare cale spirituală favorizează atât o depășire a egocentrismului, cât și o integrare pe deplin

18 Jorge N. Ferrer, „The Plurality of Religions and the Spirit of Pluralism: A Participatory Vision of the Future of Religion”, in *International Journal of Transpersonal Studies*, january, 2009, (139-150), p. 145.

19 Sugerez aici faptul că datorită calificativul „potențial”, tradițiile spirituale pot fi revizuite în mod creativ și în perspectiva unor înțelegeri holistice prin utilizarea diversității de posibilități hermeneutice și spirituale.

20 D. Tacey, *The spirituality revolution: The emergence of contemporary spirituality*, Brunner-Routledge. New York, 2004, p. 34.

întruchipată care ne face nu numai mai sensibili la nevoile altora, la natură și lumea, dar și agenți transformatori culturali și planetari mai eficienți în orice context și măsură ne cheamă viața sau spiritul. Afirmarea familiei noastre spirituale comune poate fi însoțită de căutarea unei etici globale comune – non-absolutistă și sensibilă la context.

Este fundamental să subliniem, totuși, că această etică globală nu poate apărea din trecutul nostru religios moral, ci trebuie să fie realizată în tapiseria dialogului interreligios contemporan²¹ și a cercetării spirituale cooperante. Cu alte cuvinte, este probabil ca orice eventuală etică globală viitoare să nu se întemeieze pe istoria noastră spirituală trecută, ci pe reflecția noastră critică asupra unei astfel de istorii în contextul intuițiilor noastre morale actuale, cum sunt de exemplu: fanatismul, narcisismul sau disocierea. Este despre căutarea unui model global de civilitate care „nu stabilește cine are dreptate și cine greșeste, ci mai degrabă determină cât de pașnic pot trăi împreună grupurile și credințele diferite”²². În orice caz, pe lângă relevanța sa evidentă pentru reglementarea conflictelor interculturale și interreligioase, adoptarea unor orientări globale – inclusiv orientări despre cum să facem față dezacordurilor – este crucială pentru a aborda unele dintre cele mai provocatoare probleme ale satului nostru global, cum ar fi exploatarea femeilor și a copiilor, polarizarea crescândă a celor bogați și săraci, criza de mediu, confruntarea cu diversitatea culturală și etnică și corectitudinea în afacerile internaționale.²³

3. Răspunsuri creștine la pluralismul religios

În acest context, pluralismul religios devine o provocare pentru teologia creștină, deoarece acesta neagă perspectivele creștine fundamentale. Este sarcina unui creștin să răspundă fiecărei idei a pluralismului religios pentru a menține învățăturile biblice.

21 Cristian-Vasile Petcu, *Importanța legislației canonice în realizarea dialogului inter-confesional creștin*, in International Symposium „Itinerario e il contenuto del formare ecumenico-studi ecumenici – Venetia” (Veneția: Istituto di studi ecumenici S. Bernardino, 2008), pp. 371 – 390.

22 Această relatare nu exclude, desigur, posibilitatea de a completa, fie în manieră concomitentă, fie secvențială, calea spirituală preferată cu practici sau angajamente care cultivă potențial atributele umane distincte.

23 N. Smart, „The global future of religion”, in M. Juergensmeyer, (Ed.), *Global religions: An introduction*, Oxford University Press, New York, 2003, (124-131), pp. 130-131.

„Revoluția Copernicană” propusă de John Hick ridică o mare întrebare despre Dumnezeu, deși toate religiile au un Dumnezeu căruia i se închină. În acest context intervine chestiunea referitoare la ce reprezintă Dumnezeu în multitudinea de religii.

Există diferite concepte despre Dumnezeu între religii, „...multe sisteme religioase exprimă credința într-un Principiu Suprem non-personal; alții nici nu afirmă și nici nu neagă existența unui Dumnezeu personal.”²⁴ Creștinismul, iudaismul și islamul îl înțeleg pe Dumnezeu ca Dumnezeu personal, dar hinduismul, budistul și alții au o perspectivă diferită despre Dumnezeu.

Revoluția lui Hick subliniază doar pe Dumnezeu ca centru al oricărei religii. Cu toate acestea, el nu are altă explicație despre Dumnezeu. Din punctul de vedere al lui Hick, Dumnezeu este ceva care depășește orice gândire umană. Înseamnă că Dumnezeu este de necunoscut²⁵.

Această poziție contrastează foarte mult cu credința creștină, deoarece Dumnezeu în creștinism este Dumnezeu care poate fi cunoscut în Hristos Iisus. Nu există religii care să aibă concept despre Dumnezeu ca în creștinism. Acest punct este unul dintre punctele forte ale creștinismului în comparație cu alte religii, deoarece creștinii se închină lui Dumnezeu care este cunoscut. Prin urmare, conceptul lui Hick despre Dumnezeu provoacă doar dezordine filozofică și teologică²⁶.

Chiar dacă, pluraliștii critică exclusivitatea creștinismului, în special în ceea ce privește conceptul de Dumnezeu. Cu toate acestea, nu se miră de faptul că alte religii au tendința de a fi și ele exclusiviste, deși sunt politeiste.

Relația critică dintre pluralismul religios și creștinism reiese din întrebarea lui Alvin Plantinga: „Nu crede pluralistul în mod exclusiv că toate religiile sunt căi la fel de bune către Dumnezeu? Exclusivismul creștinismului provine nu din mintea individualistă a creștinilor, ci din pretențiile exclusive ale lui Iisus Hristos (Mt.11:27; In 14:1-6), atestate de cei care au fost martori oculari ai vieții, morții și învierii Lui (Ioan 3:36; Fapte 4:12; 1 Tim 2:5; 1 Ioan 5:11-12)”. De aceea, creștinul înțelege conceptul de Dumnezeu din Biblie.

24 N. Smart nu agreează ideea impunerii unei singure etici pentru întreaga lume.

25 Ronald H. Nash, *Is Jesus the Only Savior?*, Zondervan Pub. House, Grand Rapids, 1994, p. 35.

26 *Ibidem*, p. 36.

Moralitatea

Aspectul moral pe care pluralismul religios îl consideră ca fiind un standard de egalitate a religiilor nu este suficient pentru că: „Fiecare religie produce sfinți, deci nu contează cu adevărat ce crede cineva despre Dumnezeu.”²⁷ Mulți oameni pot avea un bun moral, chiar și ateii, dar nu înseamnă că ei cred cu adevărat în Dumnezeu. Necreștinii pot avea o morală mai bună decât creștinii. Credința în Dumnezeu nu este doar superficială în viața umană, ci trebuie să aibă o transformare radicală în adâncul inimii umane. Problema principală nu se referă doar la morală, ci după cum ne învață Biblia, toți oamenii, indiferent de apartenența religioasă, sunt păcătoși au nevoie de harul divin (Isaia 64:6; Ier. 17:9-10; Rom. 3:23; 1 Ioan 1:9-10).²⁸ Aceasta este una dintre diferențele majore dintre creștini și necreștini, ce reiese din faptul că, în majoritatea religiilor necreștine, nu există conceptul păcatului. În schimb, în creștinism, păcatul este un concept foarte important, deoarece valoarea morală devine lipsită de sens dacă ființa umană este în păcat înaintea lui Dumnezeu.

Aici, pluralismul subliniază doar aspectele morale ca atitudini umane. Pluralismul nu ia în considerare aspectul moral în sens profund. Ei îl consideră doar la nivel superficial în care toate religiile se preocupă de aspectul moral, dar nu cred că există mai degrabă lucrul esențial decât aspectul moral, și anume păcatul. Creștinul crede că ființa umană nu are nicio cale de a se izbăvi de problema păcatului în această viață, decât prin Hristos Iisus. Pluralismul se așteaptă ca morala lor să devină o modalitate de a o realiza, dar Biblia spune că omul a fost deja atins de păcat, și numai prin Biserică și Jertfa lui Hristos omul este eliberat de povara păcatului. Prin urmare, creștinismul are o bază teologică puternică pentru a explica rolul moralității în viața umană.

Experiența religioasă

Pluralismul religios recunoaște că există o experiență religioasă în toate religiile. Cei care îl afirmă cred că experiența religioasă este o revelație de la Dumnezeu, deoarece experimentează puterea divină invizibilă și supranaturală. Ei cred că experiența religioasă poate constitui o bază pu-

27 *Ibidem*, p. 38.

28 Dennis L. Okholm, & Timothy R. Phillips, (Ed.), *More than One Way?*, Zondervan Pub, Grand Rapids, 1995, p. 44.

ternică pentru a spune că toate religiile sunt egale. Nu există o definiție certă despre experiența religioasă în pluralism. Ei doar cred că religia este foarte importantă pentru fiecare ființă umană, deoarece este timpul să experimenteze realitatea divină. Ei cred că experiența religioasă este un semn al adevărului lui Dumnezeu.

Din perspectiva creștină, experiența religioasă nu înseamnă convertire, deoarece experiența religioasă are un sens larg. Prin urmare, se poate spune că convertirea face parte din experiența religioasă. Pot avea loc unele experiențe religioase, dar experiența religioasă nu se rezumă doar la o experiență de convertire în această viață.

Pentru creștini, experiența religioasă nu a devenit încă experiența convertirii dacă nu-L cunosc pe Hristos Iisus ca Domnul și Mântuitorul. Pluralismul subliniază doar faptul că și ei au experiență religioasă, la fel și cu alți oameni din toate celelalte religii. Trebuie recunoscut că experiența religioasă este foarte importantă. Toate religiile o recunosc. Cu toate acestea, în creștinism, experiența religioasă în sine nu este suficientă. Creștinul trebuie să mărturisească experiența certă a întâlnirii personale cu Hristos. Prin urmare, în creștinism, există o experiență religioasă unică pe care alte religii nu o cunosc.

Cea mai importantă manifestare a experienței religioase este experiența în care omul îl întâlnește personal pe Dumnezeu în Persoana lui Hristos, deoarece acesta este un moment în care Dumnezeu transformă viața lui veche în viață nouă (II Cor. 5:17). Această experiență devine un punct nou de plecare pentru creștin pentru că obține o altă experiență religioasă alături de Dumnezeu în această viață.

Fără experiența convertirii, experiența religioasă devine lipsită de sens. Mai ales că trebuie să distingem între experiența religioasă care vine de la Dumnezeu și alte tipuri de experiențe religioase. Multe experiențe religioase, de fapt, nu vin de la Dumnezeu. Se poate să vină de la demon sau de la alții.

Mulți oameni consideră că experiențele religioase sunt de la Dumnezeu, dar, de fapt, acestea, adesea, nu vin de la Dumnezeu. Pentru creștin, experiența religioasă devine semnificativă în lucrarea lui Hristos pe Cruce. Lucrul esențial al experienței religioase este că Dumnezeu S-a întrupat pentru a salva omul de robia păcatului. Creștinismul este singura religie care propovăduiește acest mesaj lumii.

Mântuirea în Hristos

Pluralismul nu are un concept specific despre mântuire. Ei înțeleg mântuirea în sens larg. Prin urmare, este necesară distingerea între mântuirea religioasă și conceptul de eliberare. Deoarece mântuirea nu este același lucru cu căutările spirituale centrate pe sinele uman și centrarea omului pe lucrarea dumnezeiască. Creștinismul, cu tărie, va pune în lumină disonanța acestor abordări, chiar dacă, pe de o parte, creștinismul recunoaște că un aspect al mântuirii este eliberarea, deoarece mântuirea eliberează ființa umană de robia păcatului. De asemenea, mântuirea conduce ființa umană să se concentreze asupra lui Dumnezeu în această viață. Cu toate acestea, mântuirea nu vorbește doar despre asta. Mântuirea trebuie să fie legată de lucrarea lui Hristos pe Cruce, deoarece mântuirea este lucrarea lui Dumnezeu pentru creația Sa. În acest punct diferă creștinismul de alte religii: „... ceea ce distinge creștinismul de alte religii nu sunt conceptele sale simbolice, teologice sau metafizice, ci simplul fapt al lui prezenței lui Iisus.”²⁹

Conceptul de mântuire va fi fără sens sau inutil dacă nu există nicio relație cu Iisus Hristos. Unicitatea creștinismului reiese din persoana lui Iisus Hristos ca Mântuitor „...pentru că El mântuiește bărbați și femei atât prin puterea prezentă, cât și prin speranța viitoare. În viața reală de a trăi și a muri, el salvează bărbați și femei de amenințările lipsei de sens, păcătoșeniei, înstrăinării și morții.”³⁰ Hristos Iisus dă speranță ființei umane nu doar în viața prezentă, ci și în viitor. Iisus Hristos poate face asta datorită celor două naturi, divină și umană, care fac ca întreaga Sa creație să se poată întrupa în El.

Conceptul celor două naturi ale lui Iisus Hristos și Întruparea Sa sunt foarte importante în creștinism: „Întruparea este o credință creștină esențială. Dacă această doctrină este falsă, credința creștină este falsă. Gândirea corectă despre Iisus Hristos nu diminuează nici umanitatea Sa deplină și deplină, nici dumnezeirea Sa deplină și completă. Iisus Hristos este Dumnezeu.... Dar el este și om. Orice clintire a acestei afirmații are ca rezultat o hristologie defectuoasă și o credință eretică.”³¹

29 Russell F. Aldwinckle, *Jesus – A Savior or the Savior?*, Mercer University Press, Macon, 1982, pp. 50-51.

30 *Ibidem*.

31 Ronald H. Nash, *op. cit.*, p. 85.

Deoarece această doctrină este esențială în credința creștină, mulți eretici încearcă să atace această doctrină de bază, una dintre ele este pluralismul, care spune că: „...pretențiile că Iisus este atât Dumnezeu, cât și om sunt auto-contradictorii și lipsite de sens, precum afirmațiile că o figură desenată este un cerc pătrat.”³² Pluralismul religios se confruntă cu cele două naturi ale lui Hristos, deoarece susținătorii acestuia subliniază întotdeauna pe Dumnezeu ca centru.

În contextul gândirii pluraliste un Dumnezeu creștin, care este descris ca atotputernic, atotștiutor, necorporal și lipsit de păcat³³, există și se manifestă în mod necesar, ceea ce înseamnă, printre altele, că în existența Lui nu poate exista nici început, nici sfârșit. Mai mult, aceste proprietăți îi aparțin lui Dumnezeu în mod esențial sau în mod necesar, ceea ce înseamnă că dacă Dumnezeu ar pierde oricare dintre aceste proprietăți esențiale, ar înceta să mai fie Dumnezeu. O ființă nu poate fi Dumnezeu dacă îi lipsesc atotputernicia, atotștiința și altele asemenea. Tocmai din cauza acestor atribute divine, Hristos nu poate deveni om pentru că dacă se va întrupa, zeitatea Lui Îi va lipsi.

Formula hristologiei ortodoxe: (1) Iisus Hristos este pe deplin Dumnezeu – adică posedă toate proprietățile esențiale ale lui Dumnezeu, (2) Iisus Hristos este, de asemenea, pe deplin uman – adică posedă toate proprietățile esențiale ale unei ființe umane, dintre care niciuna nu se dovedește a fi proprietăți limitative și (3) Iisus Hristos a fost mai mult decât om – adică proprietățile limitative care sunt specifice omului, de fapt, au fost complementare atributelor Sale divine³⁴. Prin urmare, „creștinii pot concludă în siguranță că, deși nu pot înțelege totul despre Întrupare și relația dintre natura umană și divină a lui Hristos, doctrina este logic coerentă.”³⁵

Pentru creștin, Iisus Hristos este unic pentru că El este singurul Mântuitor pentru ființa umană, așa cum se spune în Faptele Apostolilor 4:12 – „Și întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer nici un alt nume, dat între oameni, în care trebuie să ne mântuim noi.” Pluralismul nu este de acord cu această interpretare. De aceea, afirmă că: „... aceasta a fost o interpretare înșelătoare și, din păcate, exclusivă a textului... contextul

32 *Ibidem*.

33 *Ibidem*.

34 *Ibidem*, p. 89.

35 *Ibidem*, p. 90.

nu este cel al religiei comparative, ci al vindecării prin credință.”³⁶ Și subliniază că contextul versetului „... nu este o revendicare exclusivă pentru puterea mântuitoare a lui Iisus asupra tuturor celorlalți posibili salvatori. Este mai degrabă o chestiune despre sursa puterii sale vindecătoare și despre cum apostolii fac minuni de vindecare printr-o putere divină înăscută a lor.”³⁷ Prin urmare, versetul nu se referă la discuția despre mântuire, ci despre sursa vindecării cu putere a apostolilor. Creștinătatea nu este de acord cu interpretarea pluralismului. Pentru că: „Miezul problemei este că credința creștină a susținut că în Iisus ne întâlnim nu numai cu un profet, un mandatar, un ambasador, un mesager al lui Dumnezeu, ci pe Dumnezeu personal și mântuitor, activ într-un mod unic și aici, din nou, crucea este centrală. Unic, aici, înseamnă că nicio altă persoană din istoria omenirii nu poate fi înlocuită cu Iisus sau poate realiza sau a realizat ceea ce a făcut el.”³⁸ Această afirmație oferă o descriere clară a faptului că Iisus este singurul Mântuitor al ființei umane.

Pentru creștin, afirmația că Iisus este singurul Mântuitor este adevărată, deoarece această afirmație se bazează pe adevărul biblic și pe lucrarea Bisericii și a Sfintei Tradiții. Și, de asemenea, dacă are legătură cu realitatea în care Iisus poate transforma oamenii, adevărul devine atât de clar că Iisus este singurul Mântuitor pe care Dumnezeu l-a dăruit ființei umane. Adevărul lui Hristos este confirmat de adevărul scriptural și de realitate, astfel încât revendicarea unicității lui Hristos în creștinism poate fi apărută. Este evident că pluralismul are niște presupoziii care se stabilesc subiectiv. În acest sens, susținătorii lui au construit conceptul pe baza presupunerilor lor și neagă adevărul. Pluralismul acceptă doar presupoziii care sunt de acord cu ideile lor. Prin urmare, doctrina lui Hristos din perspectiva creștină nu este luată în considerare.

Astfel, Iisus nu poate fi mai mult decât un exemplu inspirator, oricare ar fi dovezile³⁹. Din acel punct de vedere, pluralismul nu poate fi acceptat ca adevăr, deoarece își păstrează opinia fără să ia în considerare o altă opinie contrară cu opinia lor. Ei vor lua în considerare doar acele alte opinii care sunt de acord cu opinia lor.

36 Russell F. Aldwinckle, *op. cit.*, p. 61.

37 *Ibidem.*

38 *Ibidem.*

39 Dennis L. Okholm, & Timothy R. Phillips, *op. cit.*, p. 63.

Concluzii

În concluzie, a vedea manifestările religioase ca rezultat al comuniunii noastre co-creative cu o putere spirituală nedeterminată sau un dinamism al vieții ne permite să afirmăm o pluralitate de lumi religioase bogate ontologic, fără a cădea în vreunul dintre reducționismele la modă de astăzi. Numeroasele provocări ridicate de pluralitatea religiilor pot fi rezolvate doar prin îmbrățișarea pe deplin a spiritului creștin al pluralismului.

Mai mult decât atât, o abordare participativă ar permite discernământul unității spirituale mult căutate a omenirii, nu în orice mega-sistem spiritual global sau cadru conceptual integrator, ci în comuniunea noastră trăită⁴⁰ cu dimensiunea generativă a misterului divin al lui Iisus Hristos.

Cu alte cuvinte, unitatea spirituală a omenirii se găsește atât în Ceruri cât și în adâncul Pământului, adică în conexiunea noastră vitală, întruchipată și co-creativă cu rădăcini comune, care este Hristos. Recunoașterea rădăcinilor noastre comune ne poate permite să creștem ferm, ramificându-ne în nenumărate direcții creative, fără a pierde un sentiment de comuniune profundă între diferențe.

Majoritatea argumentelor pluralismului religios cu privire la credința creștină nu pot fi apărute, fiindcă pluralitatea religioasă este lipsită de o bază solidă atât din punct de vedere filozofic, cât și din punct de vedere teologic. Susținătorii pluralismului religios subliniază doar aspectele comune ale religiilor lumii și apoi generalizează toate religiile în urma unor presupuneri. Prin urmare, pe de o parte, creștinismul ar trebui să respingă conceptele de pluralism care pot fi justificate în lumina adevărilor biblice și ecleziale. Creștinismul ar trebui să susțină că credințele creștine sunt unice și sunt diferite de alte religii ale lumii.⁴¹ Creștinii ar trebui să rămână fermi în învățăturile lor de credință, chiar dacă, de altfel, creștinii trebuie să facă față multor critici din partea oamenilor.

Pe de altă parte, este recunoscut faptul că pluralismul este inevitabil, deoarece există atât de multe distincții între societate. Creștinismul ar trebui să trăiască în contextul diferențelor dintre oameni. Afirmția că

40 Cristian-Vasile Petcu, „Pacea și dreptatea după cărțile profeților mari”, In *Annales Universitatis Valachiae*, Facultatea de Teologie, Târgoviște, 2005, pp. 448-458.

41 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations”, *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research* 8 (2023), nr.1, pp. 62-79.

pluralismul religios este ceva cu care trebuie să trăim⁴², este una realistă și corectă. Creștinul ar trebui să respecte alți oameni pentru că Dumnezeu l-a plasat pe creștin printre alți oameni pentru a deveni binecuvântare pentru ei și de ce nu pentru a-i converti. Totuși, nu înseamnă că creștinii ar trebui să relativizeze învățăturile biblice pentru a fi acceptați de alți oameni. Ar fi incorect faptul că acceptând pluralismul să afirmăm că niciunul dintre noi nu deține adevărul final. Prin interacțiuni care pot fi pline de tensiune putem accepta diferențele și putem trăi cu ele pentru moment. Relația cu alți oameni care au religii diferite nu ar trebui să schimbe totul în creștinism.

Creștinii ar trebui să rămână integri atunci când se întâlnesc cu alți oameni. Creștinul trebuie să realizeze întotdeauna că pluralismul poate favoriza schimbul dintre realitățile umane prin promovarea înțelegerii cu celălalt. Totuși, nu trebuie omis și faptul că, în același timp, pluralismul poate deruta Creștinismul însuși. Creștinii ar trebui să fie conștienți de acest pericol.

Bibliografie:

- * ALDWINCKLE, Russell F. *Jesus – A Savior or the Savior?*, Mercer University Press, Macon, 1982.
- * CHARDIN, Pierre Teilhard de, *Activation of Energy*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1970.
- * COUSINS, E. H., *Christ of the 21st century*, Element, Rockport, MA, 1992.
- * DENIS, Edwards, *Ecology at the Heart of Faith*, Orbis, Maryknoll, 2006.
- * DUPUIS, Jacques, *Toward a Christian Theology of Religious Pluralism*, Orbis, Maryknoll, N.Y., 2000.
- * ECK, Diana L., „What Is Pluralism?“, The Pluralism Project at Harvard University, disponibil la: http://www.pluralism.org/pluralism/what_is_pluralism.php
- * FERRER, Jorge N., „The Plurality of Religions and the Spirit of Pluralism: A Participatory Vision of the Future of Religion“, in *International Journal of Transpersonal Studies*, january, 2009, pp. 139-150.

42 Feliciano V. Carino, and Marina True, (Eds.), *Faith and Life in Contemporary Asian Realities*, Darwin, Australia, 1999, p. 111.

- HEIM, S. Mark, *Salvations: Truth and Difference in Religion*, Orbis, Maryknoll, N.Y., 1995.
- JASPERS, Karl, *The Origin and Goal of History*, Yale University New, Haven, 1953.
- LANZETTA, B., *Emerging heart: Global spirituality and the sacred*, Fortress Press, Minneapolis, MN, 2007.
- NASH, Ronald H., *Is Jesus the Only Savior?*, Zondervan Pub. House, Grand Rapids, 1994.
- PETCU, Cristian-Vasile, „Cadrul juridic al dialogului ecumenic creștin” („The legal framework of Christian ecumenical dialogue”), In volumul Simpozionului Internațional „Itinerario e il contenuto del formare ecumenico-studi ecumenici - Venetia”, Istituto di studi ecumenici S. Bernardino, Veneția, 2008, pp. 422 – 450.
- PETCU, Cristian-Vasile, *Importanța legislației canonice în realizarea dialogului inter-confesional creștin*, in International Symposium „Itinerario e il contenuto del formare ecumenico-studi ecumenici – Venetia” (Veneția: Istituto di studi ecumenici S. Bernardino, 2008), pp. 371 – 390.
- PETCU, Cristian-Vasile, „Pacea și dreptatea după cărțile profeților mari”, In *Annales Universitatis Valachiae*, Facultatea de Teologie, Târgoviște, 2005, pp. 448-458.
- PHILLIPS, Dennis L. Okholm, & Timothy R., (Ed.), *More than One Way?*, Zondervan Pub, Grand Rapids, 1995.
- RAHNER, Karl, „Anonymous Christians,” in *Theological Investigations*, 6/1969, pp. 115–134.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, „Aspecte filosofice privitoare la mișcarea New Age”, *Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Theologia Orthodoxa*, (2005), L, nr.2, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, pp. 193-216.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, „Globalization and its effect on religion”, *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (eds.), Les Arcs, France, Iarsic, 2014, vol.1,nr.1, pp.532-541.
- ROTARU, Ioan-Gheorghe, „Aspects of Biblical Philosophy on the Development of World Civilizations”, *Scientia Moralitas. International Journal of Multidisciplinary Research* 8 (2023), nr.1, pp. 62-79.

- ✦ SMART, N., „The global future of religion”, in M. Juergensmeyer, (Ed.), *Global religions: An introduction*, Oxford University Press, New York, 2003, pp. 124-131.
- ✦ TACEY, D., *The spirituality revolution: The emergence of contemporary spirituality*, Brunner-Routledge. New York, 2004.
- ✦ TEASDALE, W., *The mystic heart: Discovering a universal spirituality among the world's religions*, New World Library, Novato, CA, 1999.
- ✦ TRUE, Feliciano V. Carino, and Marina, (Eds.), *Faith and Life in Contemporary Asian Realities*, Darwin, Australia, 1999.